

Narodno blagó iz komêndske okolice.

Nabral Andrej Mejač.

I.

Ajdovski déklici.

podnóžji cerkljanskih planin se širijo temni lesovi, ponosne jelke in smreke, jaki hrasti in močni borôvci porastajo hribe in doline. Po višinah pokriva tla do gléžnjev seza-joče résje, a močvirna dolinska tla so prerastena z belim in zelenim mahom. Sredi teh lesov leží samotno górsko selo »Do-brava«. Četrť ure od Dobrave proti zahodu se dvigata dva grička, ka-terih jeden se zove »Na ogradi«, in drugi »Za ogrado«. Vmes se raz-prostira prijazna, nekoliko viseča dolin. Tla so ji jako rodovita, kajti na severnem konci te dolinice curí izpod sive pečí bistra vodíca, ki se polagoma poizgublja pod zeleno rumševje, iz katerega rase visoka trava. Narod zove to dolinico: »pri Ajdovskih déklicah.« V časih, ko so molili teh krajev prebivalci še svéte jim bogove, stal je »Na ogradi« ponosen grad. Bil je trden, prostran in višji od najvišje sedanjih cerkvá. V grádu pa je prebival jaki in orjaški Ajd in dve hčerki njegovi. Ajd sam je bil velikan, da malo takih, in lahko bi se meril na veli-kost, naj bi še živel, z marsikaterim stolpom kake gorenjske cerkve. Pa tudi njega hčerki sta bili po rásti vredni svojega očeta; jačji od marsikateré hóje, obraza očarljivo lepega, očij svetlih kakor zvezde. Krasni so bili njiju lasje, zviti v rmené koderce in prepleteni z drago-cenimi biseri. Srečni sta bili déklici, živeči v bogastvu in zadovoljnosti poleg svojega očeta — ali ta sreča ni bila stanovitna.

V deželo je prišel sovražnik kruti Pesjan.

Daleč v svojo deželo, ležečo za devetim mórjem, zvédel je pes-jánski kralj o krasnih gorenjskih ajdinjah. Pohotne želje so ga obšle in zarotil se je, da ne miruje prej, dokler ne dobi déklic v svojo oblast. Šel je z veliko vojsko na pot. Povsodi, koder je hodila ta kruta drhal, požigala je, plenila in morila. Čez več let je prišla ta vojska šele na Gorenjsko. Tudi tukaj je vse razdejala, kar se ji je stavilo na pot. Čudni so bili ti ljudje, kajti namesto človeških imeli so pasje glave; vselej pa, kadar so se bojevali, lajali so po pasje. Ko pridejo pred Ajdov grad, naskočijo ga takoj. Ujamejo nesrečnega očeta ter ga razsekajo na stotine kósov. Toda vsi deli njegovega života so takoj

okameneli. In še dandanes ležé okolo »Ograde« bele skale, ki so po pripovedi národovi zemeljski ostanki jakega Ajda.

Déklici sta se srečno rešili in zbežali visoko gôri v planine, kamor niso mogli Pesjáni za njima. To pa je Pesjáne tolikanj razsrdilo, da so razdejali krasni grad do zadnjega kámena. Dolgo časa sta živelí déklici na planinah. Visoko gôri na Krvavci sta sedeli noč in dan in zrlí dôli v nižavo na razdejani grad in na truplo očetovo; bridko sta jokali in točili krvave solze v toliki množini, da je z vrha Krvavca v nižavo pritekel krvav potok solzâ — od todí ima gôra še dandanes svoje ime.

Ko sta déklici napósled uvideli, da Pesjánov ni več v deželi, prišli sta s Krvavca nazaj v nižave. Nastanili sta se v konci že imenovane dolinice v otlíni pod sivo pečjo, izpod katere izvira bistra vodíca. Vsak dan o solnčnem vzhodu pa sta obiskávali razdejani grad in okamenele ostanke drazega očeta. Národ kaže še dandanes skalo, ki je od solzâ ubogih déklic vsa luknjičasta, kajti na tej skali sta sedeli in plakali vsak dan. V otlíni svoji sta si napravili krasno stanovanje, vsa tla sta nasuli z zlatom in srebrom, katero sta nakopali visoko gôri v Grintovcih in ki je bilo le njima jedino pristopno, a steno sta odičili z biseri, ki so jima cveli in rasli na laséh. Národ ji je rad obiskával, bodisi že ali iz radovednosti, ali iz potrebe. Bili sta jako darežljivi in prijazni. Bolnike sta ozdravljali s čudesnimi zélišči, kmeta sta učili delati, svetovali sta mu, kdaj naj seje ali žanje. Naprej sta že védeli za vsako ujimo ali nadlogo, ki bode prišla; svarili sta ljudi in jih napeljevali k lepemu krepostnemu življenju. Posebni prijateljici sta bili tudi mladeničem in déklicam. Svetovali sta jim pri izbiranji za zakon, in zakon, katerega sta sklenili onedvé, bil je gotovo srečen. Takó sta živeli stoletja in stoletja, rod za rodom ji je poznal vedno jednaki, vedno neizpremenjeni. Takó je bilo, dokler je bil národ dober. Ko pa se je národ spačil in se je udal raznim pregreham — tedaj sta se ogibali ljudij vedno bolj. V sredi teh pregreh pa so prišli v deželo sveti možje, ki so oznanjevali novo vero v jednega Bogá. Národ je rad poslušal svete može, storil je pokoro in se dal krstiti. Tudi do lepíh déklic je prišel glas o novi veri, vender onedvé, prevzetni, nista hoteli ničesar čuti o jedinem Bógu — zató pa ji je Bog kaznoval in morali sta umreti. Umrli sta v najlepšem cvetji. Strašan je bil dan njiju smrti in pokópa, kajti strašni viharji so bučali skozi lés in vse zverine so hotele na smrtno mesto. Čili jeleni so izkopali dve veliki gomili in v te dve gomili je položila zverina nesrečni déklici. Volkovi in medvedje so nanosili na njiju trupla

visoko góro prstí. In še dandanes se vidita v Ajdovi dolinici dva gola griča, na katerih ne rase nobena trava. Grička ta sta ukleta, ker pod njima ležita nevérnici.

Toda déklici se tudi vzbudita.

Vsakihi sto let jedenkrat se odpreta gomili in na dan zlezeta déklici. Sédeta in si jameta česati lasé in tedaj padajo biseri, kakor toča na tla. Srečen človek, ki je brez greha in pride tedaj tu sem; lahko si napolni z biseri vse žepe. — Kmalu bode že sto let, ko je o taki priliki zašel neki lovec v to dolinico. Videl je déklici, ko sta se česali in opazoval ji je izza drevesa od daleč. Bili sta takó veliki, da sta sezali nad drevje, krasnejši kakor vsako gorenjsko deklè in biseri prepleteni med koderci so se takó bliščali, da mu je jemalo vid. Bili so debeli kakor drobna jábolka in padali so s táko težo na tla, da se je kar treslo in je zvenelo kakor v kováčnici, kadar tolče najmenj pet kovačev. Ojačil se je in se jima približal, pobral je jeden biser, toda, oj, čudo! — na hip sta se izpremenili déklici v dve odurni grdi črni babi, lasje pa v ostudne dolge kače, iz biserov so pa nastale jako grde velike in debele — uši, ki so lezle proti njemu. Le z veliko težo in z begom se je ubranil ostudnega mrčesa. Bežé proti dômu pa se je tudi spomnil — svojih grehov in pripóvedí starega očanca, ki je čestokrat zatrjal: »da nihče, ki ni brez greha in v milosti božji, ne hódi pobirat biserov k Ajdovskima déklicama!«

II.

O Torki.

I.

Torka je neko nevidno bitje, katero posebno rado nagaja razuzdanim in preveselim predícam, ki se v dolgih zimskih večerih zbirajo po raznih hišah, ne zató, da bi predle, temveč da uganjajo razne burke, da plešejo in se razveseljujejo s svojimi fanti.

Povem naj vam tedaj o Torki nekaj malega.

Pri Raku so se nekega zimskega večera zbrale mlade predíce, kmalu za njimi so tudi prišli tudi mladeniči. Jeli so se veseliti, pili so medeno žganje, in ker je bilo ravno pred pustom, zató so tudi plesali. Kazálo na uri se je obrnilo že čez pólunoči, toda mladina se ni menila za to, plesala je in pribijala, da je bilo kàj! Kar nenádoma nekdo močno potrka na vežne duri. Gredó gledat in odpirat, toda bilo ni nikogar — vrtéli so se tedaj dalje. Čez malo časa potrka v drugo in ta pot takó močno, da se je stresla hiša in so stekla zazvenčala v

ókni. Vse prešine strah in póluglasno si šepetajo: »Torka je, Torka« ! — Komaj se nekoliko oddahnejo, kar se odpró vrata in v izbo stopi stara sključena baba, ki se vzpnè takoj kvišku, da je sezala do stropa. Žugaje s palico pa pravi z zamolklím glasom: »Predíce, ker nečete presti vé, bodem pa jaz!« —

Ta hip ugasne luč, a kolóvrati so se jeli vrteti in so brenčali takó, da je bilo slišati, kakor bi predlo sto predíc. Predíce so od groze do malega vse omedlele in celó najjačji mladeniči so se od strahú tresli. Molili so, toda vsa molitev je bila zaman. Šele ko je cerkvenik z zvonom oznanil novi dan — utihnili so kolóvrati in Torka je izginila. Ko so se nekoliko zavedeli, užgali so luč in sedaj se jim je pokazal tožen prizor. Predívo je bilo kakor od mišij razgrizeno, prēja pa je bila vsa zvozljana in uničena, celó kolóvrati so bili razklani in pokončani: temu je manjkalo pol kolesa, ónemu stopalnice in tretji zopet ni imel vretêna. Tožne so odšle predíce šele ob zori vsaka na svoj dom, in to s potrým kolóvratom

2.

Neki kvaterni večer so bile predíce pri Podgričniku. Urno so dričala lahka kolesca in gladke niti so tekle iz mršavih kodél skozi vajene prste na brza vreténa. Približala se je že pozna ura in dekleta so se jele odpravljati na odhod. Sedaj se je zasukal pogovor na razne strahove in tudi na Torko, ki je neki posebno kvaterne večere kaj predrzna. Stari Podgričnik, sedèč za pečjo, pripovedoval je to in óno o Torki — toda predíce so se posmehovale staremu izkušnemu možu.

»Le poskusi, katera hočeš, in pústi nocoj vrvico na kolesi in vretenu in videla bodeš, kakó zna Torka présti!« dejal je starec.

Predíce so se smijale in déle so nalašč vrvíce na kolesa in »Górska Mánica«, ki je bila najpogumnejša, dejala je: »O, Torka, ako si takó prijazna, le pridi in sprédi nam kodélje, potem jih pa nam ne bode treba!«

Komaj je izpregovorila te besede, že so ugasnile vse léščerbe samé od sebe, in kolóvrati so se jeli sukati z glasnim hruščem in vriščem. Predíce od groze niso védele, kaj bi počele; le starec za pečjo se je toliko ojačil, da je ugrabil sekíro, ki je ležala poleg njega, in jo vrgel na kraj, kjer so stali kolóvrati. Toda sekíra je priletela takoj nazaj in se zapíčila v strop tikoma njegove glave. Ne vem, koliko časa bi bila še predla, naj bi ne bili prihiteli sosedovi, ki so čuli strašni ropot, z lučjo in blagoslovljeno vodó na pomoč. — Sedaj je bilo pomagano, kolóvrati so se ustavili in o Torki ni bilo niti sledú

nití tirú, kam je izginila. Kolóvratom samim se ni ničesar zgodilo, le predívo in prêja sta bila uničena. Matere so pripovedovale to hčeram in še sedaj je ni v našem selu predíce, ki bi pustila kakšen kvaterni večer vrvico na kolesi in vretênu — boječa se strašne Torke!

III.

Mrtváška maša.

Marsikatero tiho noč, ko že vse spi, vstanejo mrtveci iz grobov in gredó v to ali óno cerkev k maši. Teh ponočnih mâš se morajo udeležiti vsi óni, ki se še čistijo v vicah, da zadosté na ta način ónim mašam, katere so v življenji zanemarili ali opustili. Ljudje so čuli že o raznih prilikah ob jednajsti uri zvečer véliki zvon, ki je vabil, in ob dvanajsti vse zvonove, ki so vabili vkup.

Bilo je v adventu neko soboto večer. Vinščakova Marijeta je sklenila prihodnje jutro nekoliko prej vstati in iti v cerkev k spóvedi. — Ponoči jo predrami zdajci iz sladkega spanja zvon župne cerkve. Meneča, da vabi k zorníci, vstane, opravi se in hití proti cerkvi. Čudno se ji je zdelo, da vso pot ni nikogar došla, vender mislila je, da so sosedje že vsi odšli in da je ona zadnja. Ko dospè že blizu cerkve, zazvoní vkupe, pospeši torej še bolj korake, da bi česa ne zamudila. Jako se ji zdi čudno, ko vidi že od daleč cerkev nenavadno razsvetljeno in ko dospè na cerkveni prag, ne more se prečuditi taki gnéči, zakaj cerkev je bila do zadnjega kóta polna.

Ozrè se po ljudeh, in vsi so ji neznani! Sedaj šele zapazi, da nobeden nima glave, da je celó mašnik pred oltarjem brezgláv in da cerkvenik teka tudi brez glave okolo! Grôza jo obide in brezzavestna se zgrudi na cerkveni prag. Ko se zopet zavé, zapazi poleg sebe tudi brez glave svojo že davno umršo sestro, katero spozna po glásu in tisti obleki, v kateri so jo déli v krsto. Sestra jo dobrohotno vzdvigne kvišku in ji pojasni vso stvar. Velí ji, naj počaka konca, brž pa, ko bode dal mašnik zadnji blagoslov, obrne naj cerkvi hrbet in beží, kar more; tudi naj nikar ne pobira, ako bi slučajno kàj izgubila. Marijeta bi jo bila rada še kàj povprašala — toda sestra se ji je izgubila med brezglavo množico. Ko se približa konec maše in podelí mašnik zadnji blagoslov, tedaj Marijeta naglo zbeží. Na pokopališči ji pade péča raz glavo — ali ni se mudila jo pobrati. Prišedša domóv pa se je prepričala, da kaže ura šele jedno čez pólunoči. Drugi dan pa so našli nje péčo na pokopališči na drobne kosce raztrgano, takó da se je komaj nitka niti držala. Kdo vé, kaj bi se bilo šele z Marijeto zgodilo, da so jo bili mrtveci zasačili! —

